

ПРОБЛЕМА ЧАСТОТНОСТІ ПРИГОЛОСНИХ ФОНЕМ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Філологія та лінгводидактика в умовах євроінтеграції: реалії та перспективи» (Електронний збірник). Херсон: ХДУ, 2018. С.220-223. (у співпраці з Лебедєвою Н.М.)

Незважаючи на важливість даних про частотність та розподіл фонем для розв'язання проблем прикладної лінгвістики, чинники, що визначають відмінності у частотності фонем, залишаються спірним питанням лінгвістики.

Звукова модель слова задається й сприймається у цілому, за найбільш загальним контуром [3, с. 105-106]. Сприйняття мовної одиниці спирається на певні «ключові точки», які з'являються лише тоді, коли її звукова структура є ієрархічною. У фонетичному плані «ключові точки» вирізняються повним типом вимови. Певне значення у створенні контуру підвищеної інформативності відіграють приголосні [6, с. 111]. Саме питомою вагою приголосних як у мові, так і у мовленні зумовлений інтерес до них у нашому дослідженні.

Більша семантична значущість приголосних у порівнянні із голосними обґрунтовується у багатьох дослідженнях. Вказується на наявність фокусу утворення, різноманіття модальних реалізацій, багатоманітність зміни форми язика при артикуляції приголосних на відміну від розлитого напруження усього артикуляційного апарату при вимові голосних [2, с. 114; 4, с. 103], тобто йдеться про ті фактори, які дозволяють значно легше розрізнити приголосні на фонемній границі у порівнянні з голосними.

У межах складу так само сприйняття приголосного випереджає сприйняття голосного, позаяк корисна інформація про приголосні знаходиться у послідовності їх акустичних сегментів – «шум із максимумом енергії у певному фрагменті спектру, поштовх (вибух), пауза, формантний перехід із певними властивостями, тощо» [10, с. 201, 205]. Таким чином, уявлення про

більшу значущість приголосних в інформативній структурі слова має й експериментальне підтвердження.

Існує думка, що на ранніх стадіях розвитку існували мови консонантного типу, для яких істотними були лише відмінності між приголосними, у той час як голосний елемент був призвук, що дозволяв реалізувати слухове сприйняття голосного [7, с. 354]. Про те, що основне навантаження при розрізненні змісту у тексті припадає на приголосний, свідчить більша стійкість системи англійських приголосних у порівнянні із системою голосних фонем у ході історичного становлення цієї мови.

На сьогоднішній день «полос консонантної насиченості» утворюють германські мови [12]. Хоча англійська система фонем нараховує 20 голосних та 24 приголосні фонем, в англійських прозаїчних текстах, за розрахунками А.А. Ісенгельдіної, приголосні складають 60,4%, а голосні – 39,6% [5, с. 54]. Більш недавні розрахунки частотності окремих фонем, представлені у словнику *The Advanced Learner's Dictionary*, підтверджують висновок про значну перевагу приголосних: 59,47% у мові та 60,78% у мовленні [13]. За результатами дослідження українських науковців Т.В. Макухіної та В.М. Ліпатова, консонантний коефіцієнт в англійській мові складає 1,53 [8].

Більша навантаженість приголосних у синхронії та більша стійкість у діахронії пояснюється певним чином їх фонетичною стійкістю. Приголосні відносно незалежні від зміни темпу мовлення, оскільки їх довжина не може бути як більшою, так і меншою за деякі величини. Експериментально-фонетичні дослідження доводять, що коли заданий інтервал між складами виявляється занадто малим для зімкнення та розімкнення органів для вимови послідовності із приголосного та голосного звуків, відбувається артикуляція одного приголосного. З іншого боку, при сповільненні темпу мовлення збільшення довжини складу відбувається за рахунок голосного, у той час як довжина приголосного залишається практично незмінною [10, с. 95-96].

У кожній конкретній мові довжина приголосного визначається його належністю до тієї чи іншої групи за способом та місцем утворення шуму. У

багатьох дослідженнях вказується на важливість часових значень для характеристики приголосних. Зокрема, Л.Р. Зіндер відзначає, що дуже короткий приголосний [s] сприймається англіцями як [t]. На основі проведеного дослідження він встановлює таку градацію стійкості приголосних: 1) глухі щілинні й африкати, 2) глухі зімкнені, 3) дзвінки приголосні та сонанти [1, с. 27]. За спостереженнями Г.П. Торсуєва, у протиставленнях за глухістю та дзвінкістю скорочені у магнітофонному записі глухі звуки сприймалися як їх дзвінки кореляти [11, с. 47].

Показник стійкості приголосного – його стабільність у прискореному мовленні. Різні диференційні ознаки приголосних у різній мірі стійкі до прискорення. Але не існує єдиної думки щодо того, яка саме ознака є найбільш стійкою. Л.Р. Зіндер вважає, що збільшення темпу мовлення не має призводити до заміни основного діючого органа у вимові того чи іншого приголосного, тобто ознака місця утворення шуму характеризується найбільшою стійкістю. На його думку, за цих умов можна очікувати певної зміни у способі утворення – африкації зімкнених, спірантизації тощо [1, с. 5]. За іншими дослідженнями, ознака місця утворення визначається поряд із ознакою назальності як нестійка. Більш стійкою до прискорення, ніж інші диференційні ознаки виявляється ознака способу утворення шуму. До стійких також віднесено ознаку глухості-дзвінкості [9, с. 77-78].

Незважаючи на відмінності у визначенні критеріїв стійкості приголосних, залишається очевидною важливість саме приголосних в інформативній структурі слова. Найбільше інформативне навантаження в слові несуть стійкі звуки, які, за визначенням Л.Р. Зіндера є тими віхами, завдяки яким сприймається повідомлення у цілому [1, с. 27].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зиндер Л.Р. Влияние темпа речи на образование отдельных звуков / Л.Р. Зиндер // Уч. зап. ЛГУ, серия філол. наук, 1964. – Вып. 69, № 325 – С.5-272.

2. Зиндер Л.Р. Общая фонетика / Л.Р. Зиндер. – Изд-ние 2-е, перераб. – М.: Высш. школа, 1979. – 312 с.
3. Зиндер Л.Р. Реальный поток речи и «реконструкция» фонемного состава слова / Л.Р. Зиндер // Теория языка. Методы его исследования и преподавания. – М.: Наука, Ленингр. отдел., 1981. – С.102-106.
4. Зубкова Л.Г. Сегментная организация слова / Л.Г. Зубкова. – М.: Изд-во Университета Дружбы народов, 1977. – 93 с.
5. Исенгельдина А.А. Относительная частотность фонем английского языка / А.А. Исенгельдина // Иностранная филология. – Алма-Ата, 1974. – Вып. 4. – С. 39-58.
6. Касевич В.Б. Фонологические проблемы общего и восточного языкознания / В.Б. Касевич. – М.: Наука, Главн. ред. литер., 1983. – 295 с.
7. Мальберг Б. Проблемы метода в синхронной фонетике / Б.Мальберг // Новое в лингвистике. – М.: Изд-во иностр. лит-ры., 1962. – Вып 2. – С. 340-388.
8. Макухіна Т.В., Ліпатов В.М. Особливості фонемної структури українських та англійських текстів інтерв'ю [Електронний ресурс] / Макухіна Т.В., Ліпатов В.М. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/5._NTSB_2007/Philologia/20147.doc.htm
9. Проблемы и методы экспериментально-фонетического анализа речи (Л.В. Бондарко, Л.Р. Зиндер, Л.А. Вербицкая и др.). – Л.: Изд-во ЛГУ, 1980. – 151 с.
10. Речь. Артикуляция и восприятие (под. общ. ред. В.А. Кожевникова и Л.А. Чистович). – М.-Л.: Наука, 1965. – 241 с.
11. Торсуев Г.П. Проблемы теоретической фонетики и фонологии / Г.П. Торсуев. – Л.: Наука, Ленингр. отдел., 1969. – 100 с.
12. Шеворошкін В.В. О структуре звуковых цепей // Проблемы структурной лингвистики / В.В.Шеворошкін. – М.: Изд-во АН СССР, 1963. – С. 164-180.

13. RP PHONEMES IN THE ADVANCED LEARNER'S DICTIONARY

[Электронный ресурс] – Режим доступа :
<http://myweb.tiscali.co.uk/wordscape/wordlist/phonfreq.html>)